

BEZOEKADRES

Koningskade 40
2596 AA Den Haag
070 351 97 51
Nederland

POSTADRES

Postbus 93218
2509 AE Den Haag
Nederland

De leden-waterschappen
t.a.v. het dagelijks bestuur

datum
12 december 2018

ons kenmerk
98641 EL

contactpersoon
R.J.J. Lazaroms

betreft
Stand van zaken Klimaatakkoord

uw kenmerk
-

e-mail
rlazaroms@uvw.nl

doorkiesnummer
06 51 74 84 65

Geachte bestuur,

In onze vorige brief van 18 juli jl. hebben wij u bericht over de hoofdlijnen van een eerste conceptvoorstel voor een Klimaatakkoord. Dit voorstel is op 10 juli jl. door Ed Nijpels, voorzitter van het Klimaatberaad, gepresenteerd. De maatregelen van dit voorstel zijn daarna in de zomerperiode doorgerekend door het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) en bekend gemaakt op 28 september jl. In de voorliggende brief informeren wij u over de laatste stand van zaken van de totstandkoming van het Klimaatakkoord en de positie daarin van de waterschappen en wat dat voor uw waterschap kan betekenen.

Het Kabinet heeft op 5 oktober jl. een zogenaamde appreciatie van het voorstel aan de Tweede Kamer aangeboden. De ambities van het Kabinet blijven onverminderd hoog. Kern ervan is een reductie van 49% van de CO₂ uitstoot. Met het oog op de ingrijpende consequenties van de klimaatveranderingen, niet in de minste plaats voor het waterbeheer in Nederland, ondersteunen wij als waterschappen dit hoge ambitieniveau. Op dit moment wordt door alle tafels onder leiding van de SER toegewerkt naar een 'onderhandelaarsakkoord'.

Analyse Planbureau voor de Leefomgeving

De doorrekening door PBL laat zien dat de klimaatmaatregelen uit het genoemde conceptvoorstel technisch voldoende zijn om de Nederlandse CO₂-uitstoot in 2030 met 49 procent te verminderen ten opzichte van 1990. Daarbij is wel de kanttekening gemaakt dat het nog de vraag is of deze maatregelen ook daadwerkelijk tot dit resultaat zullen leiden, omdat dit mede afhangt van keuzes die nog moeten worden gemaakt. De benodigde instrumenten van het klimaat- en energiebeleid en de onderlinge samenhang zijn nog onvoldoende uitgewerkt, aldus het PBL. Daarmee is het op dit moment niet goed mogelijk om een goed beeld te geven van de waarschijnlijke CO₂ reductie, de totale kosten, de betaalbaarheid en de lastenverdeling van de energietransitie. Zie voor meer informatie over de analyse: [PBL Rapport](#)

Kabinetsappreciatie

Het Kabinet houdt stevig vast aan een ambitieuze klimaatagenda en vindt daarvoor voldoende steun in het PBL rapport. De doelstelling van 49% CO₂ reductie blijft overeind en het kabinet wil hierover in het Klimaatakkoord vergaande en samenhangende afspraken maken met medeoverheden, bedrijven, milieuorganisaties, vakbonden en andere maatschappelijke partijen. Het Kabinet vraagt daarbij partijen waar mogelijk al rekening te houden met een 55% reductie voor 2030, die op termijn mogelijk in Europees verband zou kunnen worden afgesproken. Het is echter de vraag of dat laatste een realistische aanname is, gelet op nationale en Europese verhoudingen. De intentie is niettemin helder. Het kabinet geeft met deze appreciatie richting aan de onderhandelingen en verkenningen door de klimaattafels. Zie voor meer informatie: [Kabinetsappreciatie](#)

VOORTGANG KLIMAATAKKOORD

Algemeen

Op hoofdlijnen moet worden geconstateerd dat de voortgang en de resultaten van de diverse tafels verschillend zijn en dat het nog niet geheel zeker is of alle tafels voor de Kerst volledig gereed zullen zijn. Complexe onderwerpen zijn de warmtetransitie van de tafel Gebouwde omgeving (het aardgasvrij maken van de woningvoorraad) en aan de tafel Elektriciteit is vooral de benodigde hoeveelheid op te wekken energie op land een discussiepunt, inclusief de rollen daarbij van energiebedrijven, netbeheerders, decentrale overheden, maatschappelijke partijen en burgercoöperaties (participatie). Een aantal onderwerpen is politiek beladen, zoals de lastenverdeling van de energietransitie voor de burger en de inzet van biomassa. Er bestaat enige ontevredenheid over de inzet van het bedrijfsleven aan de Industrietafel en de (beperkte) zichtbaarheid toe nu toe van de Rijksoverheid aan de Mobiliteitstafel. Er wordt nog hard gewerkt aan de plannen van de tafel Landbouw en Landgebruik. De mate waarin het Rijk regie voert op het proces is onderwerp van discussie.

Het Kabinet heeft de volgende uitgangspunten en randvoorwaarden in de kabinetsappreciatie benoemd:

- Kosteneffectiviteit en betaalbaarheid zijn randvoorwaarden van de energietransitie.
- Meer nadruk op beprijzing en normering (gelijk speelveld) en minder nadruk op subsidies.
- Subsidieregeling duurzame energie (SDE) wordt verbreed per 2020 en gaat zich richten op CO₂-reductie van technieken met aanzienlijke schaal, maar wordt na 2025 afgeschaft.
- De kosten van vervuiling moeten stapsgewijs meer worden verdisconteerd in de energieprijzen.
- Beprijzing van CO₂-uitstoot en hogere gasprijzen; Grondslag energiebelasting gaat wijzigen; Industrie wordt minder ontzien.
- Kosten van energiebeleid zijn vooralsnog ingeschat op € 3,0 tot 3,9 miljard per jaar.
- Streven naar 50% aandeel burgerparticipatie in energieprojecten.
- Kansen voor aardgasvrije wijken en waterstof krijgen ruime, financiële ondersteuning.
- Wind- en zonprojecten worden zoveel mogelijk geclusterd om het landschap te sparen; voorkeur voor wind op daken en daarna in landelijk gebied. Meer ruimte voor lokale afwegingen.
- Rijksgronden worden ingezet voor duurzame energieproductie (RWS). Voorbeeldfunctie overheid.
- Meer integraliteit met cross-sectorale werkgroepen en meer aandacht voor circulaire economie.
- Over de inzet van biomassa zal het Rijk onafhankelijk advies gaan vragen, gericht op zowel korte termijn (meestoken van hout) als lange termijn (structurele inzet nationaal duurzame biomassa).
- Steun voor warmtebedrijven (exploitatie) en wooncorporaties (lagere verhuurdersheffing).
- Knellende wet- en regelgeving wordt samen met de decentrale overheden bezien.
- Opstelling van een integrale Kennis- en innovatieagenda Klimaat.

Positie Waterschappen in het Klimaatakkoord

De waterschappen zijn ambtelijk en bestuurlijk vertegenwoordigd aan de tafels Gebouwde Omgeving, Elektriciteit en Landbouw en Landgebruik en vele onderliggende en cross-sectorale tafels. De coördinatie van de onderhandelingen is in handen van het Unie Regieteam Klimaat en Energie onder voorzitterschap van Dirk-Siert Schoonman (portefeuillehouder Energie van het Uniebestuur). Het regieteam opereert binnen het mandaat van de Investeringsagenda. De algemeen directeur van de Unie vertegenwoordigt de centrale overheden in het overleg van de tafelveorzitters onder voorzitterschap van Ed Nijpels.

Ons aanbod voor het Klimaatakkoord is 100% energieneutraliteit van de waterschapssector in 2025, door eigen investeringen in duurzame energieproductie en door investeringen van derden door het ter beschikking stellen van gronden en andere assets. Waar mogelijk worden gronden en assets ingezet voor energietransitie, mits dit past binnen de randvoorwaarden van het waterbeheer. Daar tegenover moet een wettelijke verankering staan van de bevoegdheid van netto-energieproductie met eigen middelen. Voorts wensen we een duidelijke positie van het waterschap in de regionale energiestrategieën.

De voorlopige tussenstand is dat een groot aantal van onze speerpunten in het Klimaatakkoord kan worden geborgd:

- Wettelijke verankering bevoegdheid van netto-energieproductie waterschappen.
- De Regionale Energie strategieën (RES) krijgen een essentiële rol in de uitvoering van het Klimaatakkoord. Samen met provincies en gemeenten hebben de waterschappen hierin een stevige positie. Regio's gaan het potentieel van duurzame energieproductie in beeld brengen en een aanbod doen in 2019.
- In de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies worden de regionale keuzes van de RES verankerd; niet andersom. Richtinggevende ruimtelijke keuzes worden op hoofdlijnen in de NOVI opgenomen.
- Aquathermie als warmtebron krijgt positie. Er komt hiervoor een afzonderlijk programmabureau en een Green Deal Aquathermie met de waterschappen (samen met RWS) en enkele andere partijen.
- Het Rijk wil een Routekaart Groen gas opstellen. De waterschappen en andere belanghebbende partijen worden daarbij betrokken.
- Waterschappen hebben een ondersteunende en adviserende rol bij klimaatplannen voor Veenweidegebieden. Uitgangspunt voor de waterschappen is: peil volgt functie. In samenwerking met andere gebiedspartners worden gebiedspilots met innovatieve technieken opgestart. De ruimtelijke regierol ligt bij de provincies.
- Financiële middelen voor Programma Aquathermie, Programma RES en Programma Duurzaam inkoop en aanbesteden.
- Uitzicht op stimuleringsmaatregelen en aanpassing SDE voor toepassing van energiebronnen die ook in het waterbeheer een rol kunnen spelen (o.a. groen gas, aquathermie).
- Meekoppelkansen voor circulaire economie en klimaatadaptatie.

Voor onze deelname aan het Klimaatakkoord is essentieel de wettelijke verankering van de bevoegdheid van netto-energieproductie om in elk geval op termijn klimaatneutraal te kunnen worden en een duidelijke positie binnen de regionale energiestrategieën. Met deze eerste wordt het mogelijk om ook de uitstoot van broeikasgassen te compenseren die wordt veroorzaakt bij de uitvoering van de waterschapstaken (bijvoorbeeld bij het zuiveren van afvalwater, baggeren en de aanleg van dijken en andere werken).

Daarnaast vragen wij aandacht voor de aanpassing van financiële regelingen, zoals de Stimuleringsregeling Duurzame Energie (biogas en aquathermie), en onderzoeksgeld (STOWA). Met VNG en IPO pleiten wij voor een Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën met volledig commitment van het Rijk en een ruimere financiële bijdrage. Tevens is verzocht om een realistische planning. De VNG wil een ruimere compensatie van Uitvoeringslasten voor aardgasvrije wijken en algemeen is er zorg over de betaalbaarheid van de energietransitie voor de burger.

Klimaatadaptie en klimaatmitigatie gaan hand in hand

Een slagvaardig Klimaatbeleid is harder nodig is dan ooit. Dit wordt ondersteund door de meest recente rapporten van het International Panel on Climate Change (IPCC) van de VN en, dichterbij huis, Deltares (Delta Programma) over de consequenties van de klimaatverandering en de verwachte versnelling van de zeespiegelstijging. Een snelle overschakeling op duurzame energie is noodzakelijk om de klimaatverandering te beperken. De waterschappen geven het voorbeeld met een actief adaptatie- én mitigatiebeleid. Zij zijn één van de weinige partijen aan de klimaattafels die het belang van de veiligheid en bewoonbaarheid van ons land voortdurend benadrukken en daaraan ook directe consequenties verbinden voor zowel de reductie van broeikasgassen als voor onze kerntaak, het opvangen van de gevolgen van de klimaatverandering. [Rapport Deltares](#) + [Rapporten IPCC](#)

AQUATHERMIE

In het Klimaatakkoord krijgt Aquathermie naast andere warmtebronnen een duidelijke positie. De inzet is gericht op bredere bekendheid met deze energiebron en voldoende handelingsperspectief voor toepassing in de Gebouwde omgeving. Dit is vooral voor gemeenten van belang, want zij zullen uiterlijk in 2021 een Transitievisie Warmte voor de gebouwde omgeving moeten vaststellen. Met het Rijk willen wij via een proces van 'joint fact finding' samen aquathermie positie geven in de warmtetransitie. Daartoe bereiden wij samen met de drie departementen (EZK/BZK/I&W) en Rijkswaterstaat een Green Deal Aquathermie voor. Vewin, IPO en VNG wordt gevraagd als partners te participeren en ook andere partijen zijn welkom. De inzet is gericht op ondertekening van de Green Deal Aquathermie in het eerste kwartaal van 2019.

VEENWEIDE

Veenweidegebieden zijn verantwoordelijk voor naar schatting een uitstoot van 4,7 Mton (2-3% van de nationale uitstoot). Door ontwatering voor gebruiksfuncties komt er zuurstof bij het veen, waardoor oxidatie plaatsvindt en broeikasgassen vrijkomen. Daarnaast ontstaat er door dit oxidatieproces bodemdaling, waardoor veengebieden steeds dieper komen te liggen. De doelstelling voor de Veenweidegebieden in Nederland is te komen tot 1 Mton reductie van broeikasgassen in 2030. Dit wordt gezien als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van overheden, agrariërs en maatschappelijke partijen. Hiervoor is voor de zomer in de concept-hoofdlijnen van het Klimaatakkoord een mix van maatregelen benoemd als technisch potentieel, te realiseren op gebiedsniveau via een adaptieve aanpak. De inzet is om gebiedsgericht te kijken welke mix van maatregelen passend is. Deze maatregelen zijn vooral gericht op het vernatten van veen, waardoor de oxidatie afneemt. Onderwaterdrainage is één die maatregelen. Hierbij wordt gezocht naar verbinding met andere maatschappelijke opgaven, zoals bijvoorbeeld het tegengaan van bodemdaling en circulaire landbouw.

De provincie voert de regie en het regionale proces met agrariërs, maatschappelijke partijen, andere overheden en kennisinstellingen. Om maatregelen grootschalig te kunnen toepassen is er nog wel meer zicht nodig op de effectiviteit van de maatregelen en de financiering daarvan. Regionale pilots en een nationaal onderzoeksprogramma moeten hierin voorzien.

BIOGAS

Eén van de belangrijkste speerpunten van de waterschappen om de ambitie van energieneutraliteit in 2025 te realiseren is de biogasproductie bij de rioolwaterzuivering. Naar verwachting zal deze productie zich in de komende jaren nog stevig uitbreiden. Het merendeel van het geproduceerde biogas wordt ingezet voor de elektriciteitsvraag van de rioolwaterzuiveringsinstallaties. Wij doen op dit moment met de Energie- en Grondstoffenfabriek een verkenning naar de mogelijkheden van een alternatieve inzet voor bijv. groen gas of invoeding in het aardgasnet. Het Rijk is voornemens om in het kader van de uitvoering van het Klimaatakkoord met stakeholders (waaronder de waterschappen) een Routekaart Groen Gas op te stellen met stimulerende maatregelen voor toepassing in de gebouwde omgeving en voor mobiliteit.

REGIONALE ENERGIESTRATEGIE

Eén van de belangrijkste onderdelen van het Klimaatakkoord voor de decentrale overheden is de Regionale Energiestrategie. In februari van dit jaar hebben VNG, IPO en UvW met het Rijk het Interbestuurlijk Programma (IBP) afgesloten. Hierin is voor een groot aantal thema's een regionale aanpak centraal gesteld. Een van de hoofdthema's van het IBP is 'Samen aan de slag voor het klimaat'. De energietransitie is een belangrijk onderdeel van dit thema. In het IBP is hierover het volgende afgesproken:

We zetten ons bij het Klimaatakkoord in voor een meerjarige programmatische nationale aanpak met landsdekkend integrale regionale energie- en klimaatstrategieën, waarbij de koepels het voortouw nemen om dit samen met het Rijk uit te werken.

De koepels hebben daadwerkelijk het voortouw genomen met steun van het Rijk. In de hoofdlijnennotitie van het klimaatakkoord is de RES als instrument opgenomen en ook in de kabinetsappreciatie is dit omarmd. Het wordt steeds duidelijker dat de RES een belangrijk instrument wordt voor het vormgeven van de energietransitie. In het kader van het Klimaatakkoord wordt nog onderhandeld over de rol en de positie van de regionale energiestrategieën. Dit zal definitief moeten worden bekrachtigd bij de ondertekening van het Klimaatakkoord.

Een regionale energiestrategie (RES) is een instrument om op regionaal niveau als overheden en niet-overheden aan de slag te gaan met de energietransitie. In 2016-2017 zijn al pilots uitgevoerd om gevoel te krijgen wat het betekent om een RES proces te doorlopen. Op de site regionale-energiestrategie.nl is informatie over de pilots opgenomen en een evaluatie daarvan (Slim schakelen), met 12 lessen voor een nieuw op te zetten RES.

Kwartiermakersfase

In de aanloop naar het Klimaatakkoord zijn al veel voorbereidingen getroffen, zodat met deze 30 regio's meteen in 2019 een vliegende start kan worden gemaakt. Zo hebben VNG, IPO en UvW een Kwartiermaker aangesteld. Deze kwartiermaker levert voor het eind van dit jaar een aantal instrumenten op die de regio's in staat moeten stellen om hun adequaat taken uit te kunnen voeren (startnota, handleiding, rekenmodellen voor potenties in beeld te brengen, planning etc.). De uniformering van data en modellen is relevant, want de uitkomst van elke RES moet optellen naar de nationale opgave en dus vergelijkbaar van opzet zijn. De startnotitie is relevant om met elkaar in de regio het commitment af te spreken en de borging in de omgevingsvisies tot stand te brengen.

Deze producten worden samen met de 3 koepels ontwikkeld in een Interbestuurlijke Kwartiermakersgroep RES en in nauwe samenwerking met de ministeries van EZK en BZK. Deze instrumenten zijn in december van dit jaar beschikbaar. Er wordt rekening gehouden met de vorming van een Programmabureau begin 2019 dat leiding geeft aan een Nationaal Programma Regionale Energiestrategieën met deelname van VNG, IPO, UvW, EZK en BZK. Samen met het Rijk is een flyer gemaakt door de koepels VNG, IPO en UvW. Deze is beschikbaar op de Uniesite: [Flyer RES](#)

Dit jaar zijn alle betrokken overheden geïnformeerd via een ambtelijke en een bestuurlijke Roadshow langs alle provincies. Daarnaast hebben wij zelf een Unie IBP themadag georganiseerd met prominente aandacht voor het Klimaatakkoord en de samenwerking met gemeenten en provincies. Ambtelijk zijn de waterschappen al nauw betrokken via diverse Unieactiviteiten en gremia (Leerkring /contactgroep RES, strategische klankbordgroep, etc.). Het Team Energie van het Uniebureau werkt nauw samen met dat van de IPO en VNG.

De RES wordt volgend jaar ingezet om met elkaar bottom-up in beeld te brengen wat de theoretische potentie is van een regio qua duurzame energie, wat er mogelijk is aan besparing, waar vraag en aanbod zich bevinden en hoe de energieopgave kan worden verdeeld. In een iteratief proces met het traject van de

omgevingsvisie van provincie en gemeenten moet deze opgave worden afgestemd met de andere ruimtelijke belangen. Waterschappen kennen dit ruimtelijke borgingsvraagstuk niet, maar ook zij zullen soortgelijke afwegingen moeten maken. Uiteindelijk moet dit leiden tot een eerste concept bod van de regio: hoeveel besparing en opwek kan de regio realiseren voor de periode tot aan 2030, uitgedrukt in CO2 reductie. Voor de RES is dat primair de opgave voor elektriciteit en gebouwde omgeving. Daarnaast is het wenselijk om ook breder te kijken naar andere opgaven zoals mobiliteit, industrie en landbouw & landgebruik. Tevens is het noodzakelijk om de integraliteit te bewaken met thema's als klimaatadaptatie en circulaire economie. Waar er meerdere waterschappen in dezelfde regio vallen, kunnen zijn mogelijk ook gezamenlijk optrekken en positie innemen.

De voorlopige indeling van de regio's kunt u hier vinden: [Regiokaart](#)

Terugkerende discussie met het Rijk is het spanningsveld tussen enerzijds de regionale benadering en anderzijds de zaken die noodzakelijkerwijs landelijk zouden moeten worden vastgelegd. Wij zetten in op een heldere, eenduidige koers en regie door het Rijk met afwegingsruimte in de regio voor het hoe, wat en waar. Een ander punt van discussie is de vaststelling van een verdeelsleutel voor de energieproductie die zal worden toegepast als de regio's er niet uit komen en de aanbod vanuit de regio's onvoldoende is om de nationale opgave te realiseren. Deze verdeelsleutel wordt vastgesteld door het Rijk en de decentrale overheden in 2^e helft 2019.

Leerkring Waterschappen in de Energietransitie

Om waterschappen te faciliteren in hun rol in de energietransitie en de RES in het bijzonder, heeft de Unie de afgelopen jaar een ambtelijke leerkring waterschappen in de energietransitie georganiseerd. Daarbij is ondermeer gewerkt aan het vaststellen van een rode draad voor de inzet van de waterschappen in de regio. Deze lijn is 's avonds tijdens een diner pensant besproken met bestuurders van de waterschappen.

De belangrijkste conclusies:

- Waterschappen kunnen een stevige rol in de regio pakken, zowel ambtelijk als bestuurlijk.
- De energietransitie gaat een grote impact hebben en leidt tot voor veel gebiedsontwikkeling. Waterschappen hebben daarbij de omgeving veel te bieden en het is een kans om andere belangrijke wateropgaven mee te koppelen (bijv. klimaatadaptatie, circulaire economie).
- Het is ook belangrijk om mee te praten over wat voor waterschappen al dan niet wenselijk is en het is raadzaam om het eigen potentieel goed in beeld te krijgen. Welke gronden en assets van het waterschappen kunnen worden in ingezet in de regio en welke zeker niet?

Ook is duidelijk dat de voorgestane voorbereiding voor de regionale energiestrategie – ongeacht het verloop en het tempo van het Klimaatakkoord – feitelijk no regret maatregelen zijn, waarmee het waterschap zijn positie in de energietransitie en in de regio kan verstevigen. In vervolg op deze leerkring wordt een brede Contactgroep RES opgezet om de waterschappen te ondersteunen in de regionale energiestrategieën en de positie van de waterschappen daarin verder te borgen.

De bijzondere rol die de waterschappen in de energietransitie kunnen vervullen is illustratief verwoord in het Rapport van STOWA, UvW, RWS en I&W: [Energie en Waterbeheer](#)

Vorbereiding waterschappen

Om goed voorbereid het proces van de RES in te gaan, is het belangrijk dat u een inventarisatie heeft gedaan over uw gronden: op welke gronden wilt u zelf investeren in duurzame energie en op welke gronden wilt u derden laten investeren in duurzame energie. Daarnaast is het raadzaam rekening te houden met de benodigde personele capaciteit voor deelname aan de RES. Ook voor wat betreft vergunningverlening is het goed om voorbereid te zijn op aanvragen voor aquathermie en drijvende zonnepanelen.

Daarnaast zijn er voorstellen in het Klimaatakkoord aangaande de mogelijkheid van tendering van grond voor duurzame energieprojecten, het streven naar participatie van burgers en het overgaan op duurzame energie van Nederlandse oorsprong door (decentrale) overheden.

Vervolgproces

Medio december moet er een 'onderhandelaarsakkoord' van het Klimaatakkoord er liggen. Vervolgens zal dit opnieuw moeten worden doorgerekend door het PBL en aan de Tweede Kamer worden voorgelegd. De verwachting is dat het laatste woord hiermee nog is gezegd en dat er volgend jaar nog wel gespreksrondes en nadere uitwerkingen zullen volgen om met alle partijen tot een definitief akkoord te kunnen komen. De tekst van het Klimaatakkoord zal voor een definitief akkoord in het eerste of tweede kwartaal van 2019 worden voorgelegd aan de Ledenvergadering van de Unie van Waterschappen.

INFORMATIE

Voor meer informatie over de voorbereidingen voor het Klimaatakkoord kunt u contact opnemen met medewerkers van het Team Energie: Rafaël Lazaroms (Programmamanager Energie; 06-51748465); Reinier Romijn (06-51749612) of Ina Elema (06-21689937). U kunt ook mailen naar Teamenergie@uvw.nl

De voorliggende brief is zowel digitaal als per post naar u verzonden.

Hoogachtend,

ir. A.J. Vermuë
Algemeen directeur